

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

LABOUR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL 2024
TASHKENT STATE UNIVERSITY
OF ECONOMICS

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMIC

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOUR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2024 yil 2-son

Volume 8, Issue 2, 2024

ONOMICS AND
PITAL 2022

TATE UNIVERSITY

**МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 2-2024

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko‘chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog‘lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:

(Chairman of the Editorial Board)

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:

(Members of the Editorial Board)

Toshqulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadjiyevich, i.f.d., prof.
Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d, prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
Amirov Lochinbek Fayzullayevich, i.f.f.d., (PhD), dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.f.d., (PhD), dots.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:

(Community Council members)

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federasiyasi)
Keynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muxarrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

G.K.Abduraxmanova S.P.Qurbonov	<i>Aholining umumli bandlik darajasini oshirishning gender xususiyatlari</i>	6-15
S.B.G'oyipnazarov S.M.Kurbanbayeva	<i>Yashil malakalar: mehnat bozorida rivojlanayotgan yangi yo'nalish</i>	16-26
F.X.Rustamov	<i>To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va ta'lim xarajatlarining O'zbekistondagi bandlik darajasi bilan bog'liqligi</i>	27-36

INSON KAPITALI

D.Sh.Nishonov	<i>Ta'lim xizmatlari bozorining milliy iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishiga ta'siri</i>	37-46
A.B.Irmatova D.I.Iskandarova	<i>Oliy ta'limda xotin-qizlarning liderlik ko'nikmalarini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari</i>	47-58
B.A.Reyimberdiyev	<i>Internationalization strategy is the key for future success of higher education institutions</i>	59-67
M.O.Hamrokulov	<i>Prospective directions of transformation of human capital development in the digital economy</i>	68-78

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH

A.B.Irmatova	<i>Aholi kambag'alligining konseptual yondashuvlari.....</i>	79-88
X.M.Madramimov	<i>Kambag'allikni qisqartirishda mehnat resurslaridan samarali foydalanish omillari</i>	89-102

INSON RESURSLARINI BOSHQARISH

F.A.Doniyorova	<i>Современные вызовы руководителя</i>	103-112
M.Sh.Axmedov	<i>Kiyim ishlab chiqarish korxonalarida ishchi personalni boshqarishning motivatsion omillari tahlili.....</i>	113-121

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

D.D.Alimova	<i>Xizmat ko'rsatish sohasida xo'jalik subyektlari faoliyatini boshqarish mexanizmlari</i>	122-135
H.O.Botirova	<i>O'zbekistonda ayollar tadbirkorligi: iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish muammolari va imkoniyatlari</i>	136-145

X.Sh.Kaxramonov	<i>Сущность и особенности эффективного управления многоквартирным жилищным фондом</i>	146-155
N.N.Nabiyeva	<i>Markaziy Osiyo davlatlarida inflyatsiyaning iqtisodiyotga ta'siri</i>	156-162
B.A.Sharipov N.U.Xalimjonov	<i>An econometric analysis of FDI and trade in Uzbekistan</i>	163-171
S.K.Mansurov	<i>To'qimachilik klasterlarda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish</i>	172-180

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

O‘ZBEKISTONDA AYOLLAR TADBIRKORLIGI: IQTISODIY IMKONIYATLARNI KENGAYTIRISH MUAMMOLARI VA IMKONIYATLARI

Botirova Hulkar Olimjonovna

“Iqtisodiyot nazariyasi” kafedrasida assistenti,

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Iqtisodiyot fakulteti

e-mail: h.botirova@tdiu.uz

DOI: https://doi.org/10.55439/LEHC/vol2_iss1/a94

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot ishi O‘zbekistondagi ayollar tadbirkorligi holatini o‘rganib, ularning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish uchun taqdim etayotgan muammolar va imkoniyatlarni tahlil qiladi. Mamlakat aholisining qariyb yarmini tashkil etishiga qaramay, ayollarning tadbirkorlikdagi ishtiroki nisbatan pastligicha qolmoqda. Maqolada ayollar tadbirkorligiga ta’sir etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillar, jumladan, madaniy me’yorlar, moliyadan foydalanish imkoniyati va institutsional qo‘llab-quvvatlash siyosati ko‘rib chiqilgan. Bundan tashqari, maqola ish o‘rinlari yaratish, boylik yaratish va jamiyat taraqqiyoti kabi ayollar tadbirkorligini rag‘batlantirishning mumkin bo‘lgan afzalliklarini o‘rganadi. Mavjud adabiyotlar, siyosat asoslari va empirik ma’lumotlarni har tomonlama ko‘rib chiqish orqali maqola O‘zbekistondagi ayollar tadbirkorligining hozirgi holati haqida tushuncha beradi va mavjud muammolarni hal qilish va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish uchun strategiyalarni taklif qiladi.

Kalit so‘zlar: Ayollar tadbirkorligi, gender tengligi, ish o‘rinlari, urf-odatlar, ijtimoiy taraqqiyot

WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN UZBEKISTAN: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF EXPANDING ECONOMIC OPPORTUNITIES

Botirova Khulkar Olimjonovna

Assistant of the Department of "Economic Theory",

Faculty of Economics, Tashkent State University of Economics

Abstract. This research paper explores the landscape of women entrepreneurship in Uzbekistan, analyzing both the challenges and opportunities it presents for economic empowerment. Despite comprising nearly half of the country's population, women's participation in entrepreneurship remains relatively low. The paper examines the socio-economic factors influencing women's entrepreneurship, including cultural norms, access to finance, and institutional support. Furthermore, it investigates the potential benefits of promoting women's entrepreneurship, such as job creation, wealth generation, and societal development. Through a comprehensive review of existing literature, policy frameworks, and empirical data, the paper offers insights into the current status of women entrepreneurship in Uzbekistan and proposes strategies to address existing challenges and harness opportunities for economic empowerment.

Keywords: Women's entrepreneurship, gender equality, employment, traditions, social development

ЖЕНСКОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ РАСШИРЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ

Ботырова Хулкар Олимжоновна

Ассистент кафедры «Экономическая теория»,
Экономический факультет Ташкентского государственного
экономического университета

Аннотация. В данной исследовательской работе исследуется ситуация женского предпринимательства в Узбекистане, анализируются как проблемы, так и возможности, которые оно представляет для расширения экономических прав и возможностей. Несмотря на то, что они составляют почти половину населения страны, участие женщин в предпринимательстве остается относительно низким. В статье рассматриваются социально-экономические факторы, влияющие на женское предпринимательство, включая культурные нормы, доступ к финансам и институциональную поддержку. Кроме того, в нем исследуются потенциальные выгоды от продвижения женского предпринимательства, такие как создание рабочих мест, накопление богатства и социальное развитие. Благодаря всестороннему обзору существующей литературы, политических рамок и эмпирических данных, в документе дается представление о текущем состоянии женского предпринимательства в Узбекистане и предлагаются стратегии для решения существующих проблем и использования возможностей для расширения экономических прав и возможностей.

Ключевые слова: Женское предпринимательство, гендерное равенство, занятость, традиции, социальное развитие

Kirish

Ayollar tadbirkorligi global miqyosda iqtisodiy o'sish va ijtimoiy o'zgarishlarning muhim drayveri sifatida paydo bo'ldi. Turli jamiyatlarda tadbirkor ayollar to'siqlarni bartaraf etib, turli hil gender stereotiplarga qarshi kurashmoqda va an'anaviy biznes landshaftlarini qayta shakllantirmoqda. Boy madaniy merosga ega, iqtisodiyoti jadal rivojlanayotgan O'zbekistonda xotin-qizlarning tadbirkorlikdagi o'rni tobora ko'proq e'tirof etilmoqda.

O'zbekistonning ulkan iqtisodiy islohotlar dasturi va uning barqaror rivojlanishga qaratilgan istiqbollari fonida ayollar tadbirkorligi dinamikasini tushunish muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola O'zbekistondagi tadbirkor ayollar duch kelayotgan muammolar va imkoniyatlarni o'rganib chiqadi va ularning tajribasi, erishgan yutuqlari va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish borasidagi kengroq ta'sirlarini yoritishga qaratilgan.

Markaziy Osiyoda joylashgan O'zbekiston 1991-yilda mustaqillikka erishganidan so'ng chuqur ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarni boshidan kechirdi. 38 milliondan ortiq aholiga ega va turli sanoat tarmoqlari, jumladan, qishloq xo'jaligi, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasiga ega mamlakat tadbirkorlik uchun qulay zamin yaratadi. Biroq, yaratilgan qulay muhitga qaramay, ayollarning tadbirkorlikdagi ishtiroki erkaklarnikiga nisbatan nisbatan pastligicha qolmoqda.

Ushbu omillarni tahlil qilib, ushbu maqola ayollarning tadbirkorlik faoliyatiga to'sqinlik qilayotgan asosiy to'siqlarni ochib berishga, shuningdek, ularning rivojlanishi uchun imkoniyatlarni aniqlashga harakat qiladi.

Bundan tashqari, ushbu tadqiqot O'zbekiston kontekstiga xos tushunchalarni taqdim etish orqali ayollar tadbirkorligi bo'yicha mavjud adabiyotlarga hissa qo'shishni maqsad qilgan. Dunyoning turli burchaklarida ayollar tadbirkorligi o'rganilgan ko'plab tadqiqotlar bo'lsa-da, O'zbekistonda tadbirkor ayollar duch kelayotgan noyob muammolar va imkoniyatlarni tushunishda bo'shliq mavjud. Ushbu bo'shliqni bartaraf etish orqali biz siyosatchilar, biznes rahbarlari va boshqa manfaatdor tomonlarni gender tengligini ta'minlash va ayollar tadbirkorligi uchun qulay muhitni yaratish muhimligi haqida xabardor qilishga intilamiz.

Keyingi bo'limlarda biz O'zbekistondagi tadbirkor ayollar oldida turgan asosiy muammolarni, jumladan, moliyadan foydalanish, ijtimoiy va madaniy to'siqlar, tartibga solish cheklovlari va manzilli qo'llab-quvvatlash mexanizmlariga bo'lgan ehtiyojlarni ko'rib chiqamiz. Keyinchalik, biz ayollar tadbirkorligini rag'batlantirish, rivojlanayotgan tendentsiyalardan foydalanish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va resurslar va tarmoqlarga kirishni kengaytirish uchun mavjud imkoniyatlarni o'rganamiz.

Umuman olganda, ushbu tadqiqot ijobiy o'zgarishlarni rag'batlantirish va inklyuziv iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish maqsadida O'zbekistondagi ayollar tadbirkorligi holatini har tomonlama tushunishga harakat qiladi. Tadbirkor ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish orqali O'zbekiston ularning innovatsiyalar, ish o'rinlari yaratish va barqaror rivojlanish katalizatori sifatida to'liq salohiyatini ochib berishi mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Xotin-qizlarning mehnat faoliyati, jumladan, tadbirkorlikdagi ishtiroki iqtisodiy taraqqiyot va davlat qurilishidagi hal qiluvchi roli tufayli jahon miqyosida tobora ortib bormoqda. Mehnatga layoqatli aholining qariyb yarmini tashkil etishiga qaramay, ko'p sharoitlarda ayollar tadbirkorlikdagi to'liq ishtirokini cheklaydigan to'siqlarga duch kelishmoqda (Strawser va boshq., 2021). Nafaqat ijtimoiy adolat masalasi, balki barqaror rivojlanishning hal qiluvchi tarkibiy qismi sifatida ham e'tirof etilgan ayollarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish xalqaro kun tartibining ustuvor yo'nalishiga aylandi (Shah & Saurabh, 2015; Foss va boshq., 2019).

Ayollarning tadbirkorlikdagi ishtirokining ahamiyati individual iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirishdan tashqarida ish o'rinlari yaratish va umumiy iqtisodiy o'sishda, xususan, O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda ham mavjud (Welsh va boshq., 2018). Biroq, nomutanosiblik saqlanib qolmoqda, ayollar ko'pincha ish haqi diskriminatsiyasi va uy yumushlari bilan bog'liq muammolarga duch kelishadi (Jha va boshq., 2018; Yousafzai va boshq., 2015). Ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy mavqei oshganiga qaramay, ijtimoiy tenglik, kamsitish va ayollarga nisbatan zo'ravonlik masalalari keng tarqalganligicha qolmoqda.

Xotin-qizlar tadbirkorligi bo'yicha adabiyotlar ko'payib borayotgan bo'lsa-da, ayniqsa, O'zbekistonga oid bilimlarda katta bo'shliq mavjud. Mavjud tadqiqotlar asosan rivojlanayotgan mamlakatlardagi ayollar tadbirkorligiga qaratilgan bo'lib, O'zbekistonning o'ziga xos kontekstiga cheklangan e'tibor qaratilgan (De Vita va boshq., 2014; Panda, 2018; Rashid & Ratten, 2020; Korrea va boshq., 2022). Garchi ba'zi sharhlar tadbirkor ayollar duch keladigan qiyinchiliklar va cheklovlarni aniqlash kabi qimmatli fikrlarni taqdim etgan bo'lsa-da, O'zbekistonda ayollar tadbirkorligi haqida har tomonlama tushuncha mavjud emas.

Ushbu tadqiqot O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini o'rganishga kompleks yondashuvni qo'llash orqali ushbu kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan. Tadbirkorlikdagi tenglik va tenglik tamoyillari asosida olib borilgan tadqiqot ishbilarmon ayollarning rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan bilimlarning yashirin tuzilishi va omillari haqida tushuncha berishga qaratilgan. Tadbirkor ayollar duch keladigan to'siqlar va muammolarni tushunish orqali ushbu tadqiqot teng investitsiya imkoniyatlariga yo'l ochish va inklyuziv iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan.

Bundan tashqari, ushbu tadqiqot O'zbekistonda ayollar tadbirkorligiga ta'sir etuvchi makro va tashkiliy darajadagi omillarni o'rganish orqali nazariy tushunishga hissa qo'shishga qaratilgan. Mavjud tadqiqotlar qiyinchiliklar va cheklovlarni yoritib bergan bo'lsa-da, mintaqadagi ayollarning tadbirkorlik tajribasini shakllantiruvchi madaniy, ijtimoiy va diniy dinamikani chuqurroq o'rganish zarurati saqlanib qolmoqda (Panda, 2018; Bastian va boshq., 2018). Ushbu bo'shliqlarni bartaraf etish orqali tadqiqot O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash va gender tengligini rag'batlantirishga qaratilgan siyosat aralashuvi va tashabbuslari haqida ma'lumot berishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini o'rganish uchun sifat va miqdoriy usullarni birlashtirgan aralash metodik yondashuvni qo'llaydi. Sifat jihati O'zbekistonda ayollar tadbirkorligi, iqtisodiy rivojlanish va gender tengligi bilan bog'liq ilmiy maqolalar, ma'ruzalar va dasturiy hujjatlarni o'z ichiga olgan chuqur adabiyotlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Miqdoriy jihat esa ayollar tadbirkorligining tarqalishi va mamlakat iqtisodiyotiga ta'sirini aniqlash uchun tegishli ma'lumotlar manbalarining statistik tahlilini, jumladan, so'rovlar, hukumat hisobotlari va iqtisodiy ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi. Sifatli va miqdoriy xulosalarni bog'lash orqali ushbu tadqiqot O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini shakllantirayotgan murakkab dinamikani har tomonlama tushunishga qaratilgan.

Natijalar va muhokamalar

Kichik biznes O'zbekiston iqtisodiyotining tamal toshi bo'lib, mamlakat yalpi ichki mahsulotining 56,9 foizini tashkil etadi va aholining 78,1 foizini ish bilan ta'minlaydi. Xususi sektor, xususan, kichik biznes innovatsiyalar, texnologiyalar va infratuzilmani rivojlantirish, pirovardida fuqarolarning

hayot sifatini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Biznes o‘shishini rag‘batlantirish va yoshlarni xususiy sektorga jalb qilish O‘zbekiston va BMTga a‘zo boshqa davlatlar tomonidan qabul qilingan Barqaror Taraqqiyot Maqsadlariga (BRM) mos keladi.

Ayollar tadbirkorligi iqtisodiy o‘shishning muhim, ammo to‘liq foydalanilmagan omilidir. Tadbirkor ayollar teng imkoniyatlar yaratilsa, yangi ish o‘rinlari yaratishga hissa qo‘shadi, biznesga innovatsion yechimlar taklif qiladi, qarorlar qabul qilish jarayonlarida faol ishtirok etadi. Bundan tashqari, ayollarning tadbirkorlik faoliyati uy xo‘jaligi barqarorligiga, turmush darajasini yuksaltirishga, ijtimoiy mas‘uliyatli biznes amaliyotlarini targ‘ib qilishga, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishga, oziq-ovqat va ekologik xavfsizlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Xotin-qizlar tadbirkorligining rivojlanishi davlat byudjeti yukini ham yengillashtirib, daromadlarni oshirish imkonini bermoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ayollar odatda o‘z oilalari farovonligiga, masalan, bolalar salomatligi, ta‘lim va ovqatlanishiga ko‘proq sarmoya kiritadilar va bu mehnat talab qiladigan sanoat orqali bandlikka ijobiy ta‘sir qiladi.

Aholining gender nisbati deyarli teng bo‘lgan O‘zbekiston ayollar tadbirkorligi uchun katta salohiyatga ega. O‘zbekiston Savdo-sanoat palatasining ma‘lumotlariga ko‘ra, 102 mingga yaqin xotin-qiz tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanadi, bu esa barcha tadbirkorlik subyektlarining 10 foizini tashkil etadi. Qonunchilik barcha jinslar uchun teng huquq va imkoniyatlarni ta‘minlasa-da, tadbirkorlar orasida ayollar kamligicha qolmoqda. Biroq, so‘nggi statistik ma‘lumotlar ishbilarmon ayollar sonining o‘shish tendentsiyasidan dalolat beradi, bu esa tadbirkorlikdagi gender tengligining rivojlanishidan dalolat beradi.

1-jadval

Faoliyat turlari bo‘yicha davlat soliq xizmati organlarida ro‘yxatga olingan yakka tartibdagi tadbirkor ayollar soni (dona)

Ko‘rsatkichlar	2018	2019	2020	2021	2022	2023 yil
Jami	69 756	75 295	81 703	85 634	99 307	102 802
<i>shu jumladan faoliyat turi bo‘yicha:</i>						
chakana savdo savdo	31 510	34 308	35 877	39 556	44 710	46 297
qonun hujjatlarida belgilangan ro‘yxat bo‘yicha hunarmandchilik faoliyati	15 845	18 207	20 632	8 060	11 654	10 050
iste‘molchi tovarlar ishlab chiqaruvchilar	11 691	9 759	11 059	-	-	-
maishiy xizmat sektor	3 235	3 717	4 212	6 736	7 754	7 335
boshqa tadbirlar	7 475	9 304	9 923	31 282	35 189	39 120
noturar joy binolarini ta‘mirlash xizmatlari	35	22	25	12	14	70
transport	296	262	297	110	-	-

Manba: Davlat soliq qo‘mitasi ma‘lumotlariga ko‘ra

Ma'lumotlar O'zbekistonda yakka tartibdagi tadbirkor ayollarning turli iqtisodiy faoliyatdagi ishtiroki ortib borayotganini ta'kidlaydi, bu ham iqtisodiy imkoniyatlarning diversifikatsiyasi, ham mamlakatda ayollar o'rtasida tadbirkorlik ruhi kuchayib borayotganini aks ettiradi. Shu bilan birga, turli sohalardagi tebranishlar va nomutanosiblik ayollar tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash uchun maqsadli siyosat va aralashuvlar zarurligini ko'rsatadi, xususan, pasayish yoki muammolarga duch kelayotgan tarmoqlarda.

Umuman olganda, ko'rib chiqilayotgan davrda davlat soliq xizmati organlarida ro'yxatga olingan yakka tartibdagi tadbirkor ayollar umumiy sonining barqaror o'sishi kuzatilmoqda. Ularning umumiy soni 2018-yildagi 69756 tadan 2023-yilda 102802 tagacha ko'tarildi, bu salkam 47% ga sezilarli o'sishni aks ettiradi.

Faoliyat turlari bo'yicha ma'lumotlarni o'rganadigan bo'lsak, chakana savdo dominant toifa sifatida paydo bo'lib, yillar davomida o'z-o'zini ish bilan ta'minlagan ayollarning eng ko'p sonini doimiy ravishda qayd etadi. Chakana savdo bilan shug'ullanuvchi ayollar sonining izchil o'sish tendentsiyasi kuzatilmoqda, bu ko'rsatkichlar 2018-yildagi 31510 nafardan 2023-yilda 46297 nafarga yetganligi ushbu sohaning uzluksiz kengayib borayotganidan dalolat beradi.

2-jadval

Davlat soliq xizmati organlarida ro'yxatdan o'tgan yakka tartibdagi tadbirkor ayollar soni (dona)

Mintaqalar	2018	2019	2020	2021 yil	2022	2023 yil
O'zbekiston R.	69 756	75 295	81 703	85 634	99 307	102 802
Qoraqalpog'iston R.	4 795	5 114	5 432	5 178	6 081	6 902
Andijon	673	763	5 302	5 545	6 335	6 681
Buxoro	7 390	7 324	6 406	6 687	7 293	7 448
Jizzax	2 769	3 086	3 468	3 529	3 955	4 090
Qashqadaryo	5 913	7 015	7 351	7 667	8 917	9 214
Navoiy	3 796	2 885	2 520	2 946	3 305	3 294
Namangan	2 684	3 277	3 981	4 131	4 748	4 938
Samarqand	8 038	9 362	10 700	10 464	12 698	12 436
Surxondaryo	5 271	5 377	5 445	5 906	6 913	6 662
Sirdaryo	2 077	2 472	2 390	2 535	3 133	3 273
Toshkent	7 431	8 666	8 466	9 440	10 602	10 968
Farg'ona	6 014	6 393	6 651	6 734	8 007	7 881
Xorazm	5 468	6 051	5 946	5 923	7 074	6 968
Toshkent shahar	7 437	7 510	7 645	8 949	10 246	12 047

Manba: Davlat soliq qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra

Jadval O'zbekistonda turli hududlarda tadbirkor ayollar sonining ko'payishining ijobiy tendentsiyasini ko'rsatadi, bu esa xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatidagi faolligi ortib borayotganidan dalolat beradi. Biroq,

turli mintaqalar o'rtasida o'sish sur'atlarida farqlar mavjud bo'lib, bu mintaqaviy darajada ayollar tadbirkorligiga ta'sir qiluvchi turli omillar mavjudligini ko'rsatadi. Keyingi tahlillar ushbu tendentsiyalarni qo'zg'atuvchi omillarni o'rganish va O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini rivojlantirishga qaratilgan siyosat va tashabbuslarning samaradorligini baholashi mumkin.

Umuman olganda, belgilangan davr mobaynida O'zbekiston Respublikasi bo'ylab tadbirkor ayollar sonining o'sish tendentsiyasi aniq kuzatilmoqda. Tadbirkor ayollarning umumiy soni 2018-yildagi 69756 nafardan 2023-yilda 102802 nafarga yetib bordi, bu esa olti yillik davrda 47 foizdan ziyod sezilarli o'sishni ko'rsatadi.

Hududlar kesimida ma'lumotlarni tahlil qiladigan bo'lsak, barcha hududlarda o'tgan yillar davomida turli sur'atlarda bo'lsa-da, tadbirkor ayollar sonining o'sishi kuzatilganini ko'rish mumkin. Qoraqalpog'iston Respublikasi, Andijon va Samarqand kabi ayrim viloyatlarda tadbirkor ayollar soni izchil o'sib bormoqda. Jumladan, Qoraqalpog'iston Respublikasida tadbirkor ayollar soni 2018-yildagi 4795 nafardan 2023-yilda 6902 nafarga yetdi, bu esa sezilarli o'sish tendensiyasini aks ettiradi.

Aksincha, aksariyat hududlarda o'sish kuzatilgan bo'lsa-da, ba'zilarida tebranishlar yoki o'sish sur'atlarining sekinlashishi kuzatildi. Masalan, Navoiy va Namangan kabi viloyatlarda tadbirkor ayollar soni o'tgan yillar davomida o'zgarib, ayrim yillarda biroz pasayish kuzatilgan. Biroq, bu tebranishlarga qaramay, ikkala mintaqada ham 2018 yilga nisbatan 2023 yilga kelib tadbirkor ayollar sonining umumiy o'sishi qayd etilgan.

Toshkent shahri 2018-yildagi 7437 nafardan 2023-yilda 12047 nafarga ko'payib, davr mobaynida doimiy ravishda tadbirkor ayollar soni bo'yicha birinchi o'rinda turadi.

3-jadval

Davlat soliq xizmati organlarida ro'yxatga olingan yakka tartibdagi tadbirkor ayollarning yosh guruhlari bo'yicha soni (dona)

	2018	2019	2020	2021 yil	2022	2023 yil
Jami	69 756	75 295	81 703	85 634	99 307	102 802
15-19	72	78	86	347	369	4
20-24	8 318	8 977	9 742	3 770	3 710	924
25-29	5 659	6 218	6 740	7 067	7 651	4 163
30-34	9 141	9 866	10 709	11 206	12 773	8 252
35-39	11 599	12 534	13 602	14 543	16 855	13 386
40-44	10 835	11 695	12 690	13 270	15 401	16 822
45-49	9 141	9 867	10 707	11 311	13 131	15 124
50-54	8 553	9 232	10 018	10 642	12 046	13 041
55-59	4 589	4 903	5 320	7 381	8 871	12 005
60-64	1 251	1 315	1 427	3 920	5 182	9 299
65+	598	610	662	2 177	3 318	9 782

Manba: Davlat soliq qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra

Ma'lumotlar O'zbekistonda 2018-yildan 2023-yilgacha tadbirkor ayollar umumiy sonining izchil o'sib borayotganini ko'rsatib, xotin-qizlarning

tadbirkorlik faoliyatiga faol jalb etilishidan dalolat beradi. Yosh guruhlarda dastlab tadbirkorlik darajasi pastroq bo'lsa-da, 20-24 yosh guruhida sezilarli o'sish kuzatilmoqda, bu yosh ayollar orasida qiziqish ortib borayotganidan dalolat beradi. Yigirma yoshdan o'ttiz yoshning oxirigacha bo'lgan ayollarning tadbirkorlik ko'rsatkichlari doimiy ravishda yuqori bo'lib, bu yosh oralig'ini tadbirkorlik faoliyati uchun asosiy davr sifatida ko'rsatadi. Barcha yosh guruhlarida ma'lum yosh chegaralariga ega, xususan, 55-59 va 65+ orasida bo'lgan tadbirkor ayollarning umumiy o'sishi kuzatilmoqda. Ushbu topilmalar O'zbekistondagi ayollar tadbirkorligining ijobiy manzarasini ko'rsatadi, ammo asosiy omillarni tushunish va mamlakatdagi tadbirkor ayollar uchun potentsial muammolar va imkoniyatlarni aniqlash uchun qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish kerak.

Xotin-qizlarning tadbirkorlik imkoniyatlarini yanada kengaytirish uchun uydagi yuklarni, masalan, bola parvarishi mas'uliyatini kamaytiradigan qulay muhitni yaratish zarur. Maktabgacha ta'limga kirish imkoniyatini oshirish ayollarga tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish uchun zarur bo'lgan vaqt va moslashuvchanlikni ta'minlaydi.

“O'zbekiston Biznes Forumi (III bosqich)” loyihasi kabi tashabbuslar o'qitish, qishloq joylariga moslashtirilgan biznes modellarini ommalashtirish, standartlashtirilgan biznes-rejalarni taklif etish va ko'char aktivlar garovi bilan bank kreditlaridan foydalanishni osonlashtirish orqali tadbirkor ayollar uchun sharoitlarni yaxshilashga qaratilgan. Bu sa'y-harakatlar ayollar tadbirkorligi salohiyatini to'liq ochib berish, O'zbekistonda iqtisodiy o'sish va ijtimoiy taraqqiyotni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa va takliflar

O'zbekistonlik tadbirkor ayollar qimmatli, ammo to'liq foydalanilmayotgan iqtisodiy boylikdir. Bizning siyosatimiz yuqori o'sish va yuqori sifat bilan ajralib turadigan, natijada katta daromad keltiradigan tadbirkorlikni rivojlantirishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun tadbirkorlikning tabiati, jumladan, uning qanday namoyon bo'lishi (masalan, o'z-o'zini ish bilan ta'minlash yoki yangi firmalar tashkil etish orqali), uning motivlari (zaruriyat yoki imkoniyat tufayli) kabi asosiy savollarni hal qilish zarur. va kutilayotgan natijalar (masalan, sotuvlar yoki bandlikni oshirish). Ushbu dinamikani chuqur tushunish samarali siyosat aralashuvini shakllantirish uchun zarurdir.

O'zbekistondan olingan dalillarga asoslanib, tahlilimiz shuni ko'rsatadiki, ayollar tadbirkorligi asosan o'z-o'zini ish bilan ta'minlash shaklida bo'lib, ko'pincha imkoniyatdan ko'ra zaruratdan kelib chiqadi. Bundan tashqari, u sezilarli o'sish potentsialiga ega emas. Ushbu xulosalar siyosatchilarning O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishga qaratilgan maqsadli siyosatni amalga oshirish va institutsional yordam ko'rsatishi zarurligini ta'kidlaydi.

Shu maqsadda biz tadbirkorlikni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratish va oilalar farovonligini oshirish, shu orqali mamlakat barqarorligi va

farovonligiga hissa qo‘shishga qaratilgan qator siyosiy tavsiyalarni taklif etamiz.

- Savdo-sanoat palatasi, Xotin-qizlar qo‘mitasi, “Tadbirkor ayollar” uyushmasi xodimlarining, ayniqsa, Toshkent shahridan tashqarida faoliyat yuritayotgan xodimlarning tadbirkorlik tafakkuri va innovatsion tafakkurini kuchaytirish.

- Xususiy sektor va professional biznes uyushmalari bilan hamkorlikda ustozlik va stajirovka dasturlarini yo‘lga qo‘yish.

- Yosh o‘rta maktab va kasb-hunar kolleji o‘quvchilariga mo‘ljallangan startap tashabbuslarini amalga oshirish, treningdan keyingi yordam ko‘rsatish.

- Yosh tadbirkorlarga bag‘ishlangan Xotin-qizlar kengashini tashkil etish, ularning ovozini eshitish uchun zamin yaratish.

- Muvaffaqiyatli ayollarning o‘rnak bo‘lgan hikoyalarini targ‘ib qiling va tarqating, ularning tajribalaridan ayollar ishonchini ilhomlantirish va mustahkamlash uchun foydalaning.

Foydalanilgan adabiyotlar tahlili

1. Strawser, JA, Hechavarría , DM, & Passerini , K. (2021). Gender va tadbirkorlik: tadqiqot asoslari, butun dunyo bo‘ylab ayollar tadbirkorligi uchun to‘siqlar va imkoniyatlar. Kichik biznesni boshqarish jurnali, 59 (sup1), S1-S15. <https://doi.org/10.1080/00472778.2021.1965615>

2. Foss, L., Genri, C., Ahl, H. va Mikalsen , GH (2019). Ayollar tadbirkorligi siyosati tadqiqoti: 30 yillik dalillarni ko‘rib chiqish. Kichik Biznes Iqtisodiyot , 53(2), 409-429. <https://doi.org/10.1007/s11187-018-9993-8>

3. Shah, H. va Saurabh, P. (2015). Rivojlanayotgan mamlakatlardagi tadbirkor ayollar: o‘shish va takrorlash strategiyalari va ularning qashshoqlikni kamaytirishga ta‘siri. Texnologiya Innovatsiya Boshqaruv Ko‘rib chiqish , 5(8), 34-43. <http://doi.org/10.22215/timreview/921>

4. Yousafzai, SY, Saeed, S., & Muffatto , M. (2015). Ayollar tadbirkorlik etakchiligining institutsional nazariyasi va kontekstli o‘rnatilganligi: 92 mamlakatdan olingan dalillar. Jurnal ning Kichik Biznes Boshqaruv , 53(3), 587- 604. <https://doi.org/10.1111/jsbm.12179>

5. Welsh, DH, Kaciak , E., Trimi , S., & Mainardes , EW (2018a). Ayol tadbirkorlar va oilaviy firmaning heterojenligi: rivojlanayotgan iqtisodiyotdan dalillar. Guruh qarori va muzokaralari, 27(3), 445-465. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10726-017-9544-8>

6. Jha, P., Makkad , M., & Mittal, S. (2018). Tadbirkor ayollar uchun samaradorlikka yo‘naltirilgan omillar - keng ko‘lamli rivojlanish istiqbollari. Rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda tadbirkorlik jurnali, 10(2), 329-360. <https://doi.org/10.1108/JEEE-08-2017-0053>

7. Korrea , VS, da Silva Brito, FR, de Lima, RM va Keyrush, MM (2021). Rivojlanayotgan va rivojlanayotgan mamlakatlarda ayollar tadbirkorligi:

tizimli adabiyotlarni ko'rib chiqish. Xalqaro gender va tadbirkorlik jurnali, 14(3), 300-322. <https://doi.org/10.1108/IJGE-08-2021-0142>

8. Rashid, S. va Ratten , V. (2020). Rivojlanayotgan iqtisodlarda ayollar tadbirkorligi bo'yicha tizimli adabiyotlar sharhi, ayniqsa SAARC mamlakatlari haqida fikr yuritish. Tadbirkorlik va Tashkiliy O'zgartirish , 37-88. https://doi.org/10.1007/978-3-030-35415-2_4

9. Panda, S. (2018). Rivojlanayotgan mamlakatlarda tadbirkor ayollar duch keladigan cheklovlar: ko'rib chiqish va reyting. Menejmentdagi gender: Xalqaro jurnal, 33(4), 315-331. <https://doi.org/10.1108/GM-01-2017-0003>

10. Kabir, N. (1999). Resurslar, agentlik, yutuqlar: Ayollar imkoniyatlarini o'lchash bo'yicha mulohazalar. Rivojlanish va o'zgarish, 30 (3), 435-464. <https://doi.org/10.1111/1467-7660.00125>

11. Farrux, M., Raza, A., Ansari, NY, & Bhutta , AQSH (2021). Yashil inson resurslarini boshqarish bo'yicha tadqiqotlar tarixi bo'yicha bibliometrik aks ettirish. Boshqaruv tadqiqotlari sharhi, 45 (6), 781-800. <https://doi.org/10.1108/MRR-09-2020-0585>

12. Essers, C., Pio, E., Verduijn , K., & Bensliman , N. (2021). Musulmon Marokash ayol tadbirkor sifatida tegishli navigatsiya. Kichik biznesni boshqarish jurnali, 59 (6), 1250-1278. <https://doi.org/10.1080/00472778.2020.1769989>

13. Ajjan , H., Crittenden, WF, & Goneos -Malka, A. (2019). Texnologiya va o'z-o'zini samaradorligi: Janubiy Afrikani kuchaytirish. Ayol tadbirkorlar uchun bozorga chiqish strategiyalari: muvaffaqiyat yaratish va kashf qilish, 125136. <https://doi.org/10.1108/978-1-78973-289-420191017>

14. Anggadwita , G., Luturlean , BS, Ramadani , V., & Ratten , V. (2017). Ijtimoiy-madaniy muhit va rivojlanayotgan iqtisodiyot tadbirkorligi: Indoneziyadagi tadbirkor ayollar. Rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda tadbirkorlik jurnali, 9(1), 85-96. <https://doi.org/10.1108/JEEE-03-2016-0011>

15. Baranik, LE, Gorman, B. va Uels, WJ (2018). Musulmon ayollar tadbirkorlarini muvaffaqiyatga nima majbur qiladi? Tunisdagi dindorlik va ijtimoiy kapitalni o'rganuvchi dala tadqiqoti. Jinsiy rollar, 78 (3), 208-219. <https://doi.org/10.1007/s11199-017-0790-7>

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz